

kteřá dokázala být svým kolegům i žákům trvalou inspirací svou pracovitostí, oddaností oboru a zápallem pro věc, bych proto rád uzavřel poděkováním za všechen čas, rady a podněty, jimiž naši generaci etnologů a muzejníků ochotně provázela nejen v dobách studií a těsně po nich, ale i v dalších letech našeho působení v oboru. Budeme proto na Jiřinu Veselskou s úctou a vděčností vzpomínat.

Daniel Drápala

Ústav evropské etnologie FF MU Brno

Miloši Melzerovi poslední sbohem

Kytice od České národopisné společnosti a od Ústavu evropské etnologie FF MU spolu s mnoha dalšími symbolizovaly v šumperské obřadní síni ukončení životní pouti PhDr. Miloše Melzera, CSc., jenž se v uplynulém půlstoletí podílel na formování národopisu (etnologie) zejména v oblasti etnografického muzejnictví, ale i se zaměřením na dějiny oboru, řemeslnou výrobu, lidové a zlidovělé umění, oborovou bibliografii či na etnickou a regionální historii. Jeho stopa je v oboru dobře zdokumentovaná v jubilejních člancích, v personálním hesle v *Lidové kultuře. Národopisné encyklopedii Čech, Moravy a Slezska* (2007) i v rozhovoru, který s ním vedla Jana Pospíšilová z brněnského Etnologického ústavu AV ČR v rámci projektu *Rozhovory s osobnostmi oboru etnologie* (2016). Najdeme ho na internetové stránce ústavu. Udělením čestného členství v České národopisné společnosti (2011) byla jeho práce v oboru náležitě oceněna, jak je patrné z laudatia uveřejněného v *Národopisném věstníku*.

Proto nemusíme zabíhat příliš do detailů, nicméně profesní kariéru Miloše Melzera (*2. listopadu 1941 v Olomouci, +3. března 2026 v Šumperku) lze sledovat v hranicích střední a severní Moravy a Slezska mezi městy Šumperk, Olomouc, Opava a opět Šumperk, kde svou profesní dráhu ukončil jako ředitel Okresního vlastivědného muzea, kulturní instituce, do jehož správy náleželo i několik dalších muzeí a zámeckých objektů. Jeho aktivity se ale nerealizovaly jen na lokální či regionální bázi, ale měly i celostátní rozměr ať už v oblasti výstavní a publikační nebo díky členství v Národopisné společnosti, kde se podílel na oslavách k 100. výročí Národopisné výstavy československé (1995). Směřovaly i přes hranice do Polska, jak tomu bylo za jeho působení v Opavě. Nicméně počátky jeho badatelské orientace souvisely s tématy a s materiálem, které mu nabízelo regionální zázemí institucí, v nichž působil.

Svou profesní dráhu započal v šumperském muzeu (1968), kde při zaměstnání externě vystudoval na brněnské univerzitě obor národopis, a to už jako

absolvent Pedagogické fakulty Univerzity Palackého, obor český jazyk a dějepis. V diplomové práci na brněnské filozofické fakultě řešil pod vedením prof. Richarda Jeřábka problematiku perníkářského řemesla a umění – „*Ars dulcis*“ et „*Mechania dulcis*“ *Moravie septentrionalis* (1974). Získané vědomosti zužitkoval i formou výstavy. Z obdobné badatelské oblasti vzešla i jeho rigorózní práce *Ikografie perníkářských forem na střední a severní Moravě* (1978). Tuto práci už obhajoval jako odborný pracovník olomouckého muzea (v té době Vlastivědného ústavu, pak Krajského vlastivědného muzea), kde se stal v roce 1976 „kustodem“ etnografické sbírky, která na Moravě náleží mezi nejstarší a nejkvalitnější. Navázal na práci Jana R. Bečáka, velkého znalce Hané, jenž ho do problematiky regionu zasvěcoval. Jedna z jejich cest vedla i do Kroměříže, kde jsem se s ním osobně seznámil jako muzejní etnograf. S Olomoucí je spojena také jedna jeho širší akce, a to výstava *Modrotisk na Moravě* (1977), která se následně reprízovala v muzeu v Roztokách u Prahy, pražském Národním muzeu a ve vsetínském muzeu. Realizaci výstavy umožnily kvalitní olomoucké sbírky, mezi nimiž dominovaly přerovské a uničovské vícebarevné tisky, jež našly uplatnění v tradičním oděvu na Hané. K výstavě v Roztokách se podařilo vydat i katalog *Modrotisk* (1978), který patří k mála souborným dílům věnovaných dopadu tiskařského umění do tradiční kultury moravského venkova. Ze sbírek olomouckých vlastenců pocházela i kolekce výšivek z jižního Kyjovska P. Václava Oharka, kterou Miloš Melzer zpracoval a publikoval formou katalogu (1980).

V hanácké metropoli se zapojil také do práce Komise pro lidové umění Národopisné společnosti československé, kterou na celostátní platformě vedl prof. R. Jeřábek. Jedna z konferencí komise se uskutečnila také v Olomouci. Výstupem byl sborník *Počátky vědeckého národopisu a studium českého a slovenského lidového umění* (1983), kde najdeme jeho text o olomoucké národopisné družině a jejím zájmu o lidovou kulturu.

Ještě v Olomouci byl Miloš Melzer (jako nestraník) přijat do externího doktorského (aspirantského) studia v pražském Ústavu pro etnografii a folkloristiku ČSAV. V dobách reálného socialismu to byla přísně ideologicky sledovaná záležitost. Výzkumná témata musela být ideově nosná a patřily mezi ně i tzv. etnické procesy zkoumané v pohraničních novoosídleneckých oblastech. Miloš Melzer si za výzkumnou oblast zvolil bývalý německý jazykový ostrov na Dražanské vrchovině, jehož centrem byl Brodek u Konice (Deutsch-Brodek). Zde se setkal také se zástupci jihomoravských Charvátů, kteří sem byli po odsunu původního německého obyvatelstva vysídleni z oblasti Mikulovska jako politicky nespolehliví „živel“. Výsledky výzkumu vtělil do kandidátské práce *Etnické procesy v bývalém německém jazykovém ostrovu na Dražanské vrchovině* a publikoval je i v odborném tisku.

Kandidátskou práci Miloš Melzer obhájil už za svého působení ve Slezském muzeu v Opavě, kam přešel v roce 1984. Pokračoval v badatelské práci Zdeny

Vachové, dlouholeté opavské etnografky. V Opavě spolupracoval s polskými kolegy z hornoslezského muzea v Bytomi, jak dokumentuje společná výstava věnovaná neprofesionálnímu řezbářskému umění. V souvislosti s touto výstavou proběhla také další konference zmíněné Komise pro lidové umění NSČ. Ve spolupráci s Josefem Kandertem z pražského Náprstkova muzea uskutečnil výstavu afrického umění, naopak k domácím tradicím se obracela výstava o vánočních zvycích. V Opavě ho zastihl přelomový rok 1989, který mnohým změnil další životní směřování.

Miloš Melzer byl na základě konkurzu přijat na místo ředitele Okresního vlastivědného muzea v Šumperku a mohl tak navázat na práci, kterou zde jako etnograf započal, ovšem na jiné pracovní pozici. Jak sám často konstatoval, úředničky a byrokracie bylo hodně a neustále narůstaly, jak se náš život modernizoval a globalizoval. Času na odbornou badatelskou práci nezbývalo mnoho, ale přesto její výsledky jsou hmatatelné, jak dokládá rozsáhlá *Vlastivěda šumperského okresu* (1993), kterou vydal spolu se svým kolegou, historikem Jindřichem Schulzem. Zahrnula přírodní poměry, regionální historii i projevy tradiční lidové kultury. Na ni navázalo rozsahem skromnější dílo *Šumperk. Město a jeho obyvatelé* (1996), které spatřilo světlo světa k 100. výročí založení šumperského muzea stejně jako nová stálá expozice *Příroda a dějiny severozápadní Moravy*. Jak jsem kdesi zjistil a kolegu si dobíral, Šumperk býval v minulosti metaforicky označován jako „malá Vídeň“, ať už pro svou výstavnost, průmyslové zázemí či kulturní aktivity. A konečně to potvrzují i kvalitní muzejní sbírky a tradice šumperského muzejnictví, ke kterému Miloš Melzer svým dílem přispěl také redakční prací v muzejním periodiku *Severní Morava*. Součástí oslav byla i konference *Regionální muzea – historie a perspektivy*, dokumentovaná konferenčním sborníkem.

Lze říci, že srdeční záležitostí pro Miloše byla spolupráce s pivovarem „Holba“ Hanušovice. Vedle dvou výstav k 125. a 130. výročí vzniku pivovaru, které realizoval v šumperském muzeu, v návaznosti na ně vytvořil podklady pro stálou expozici *Historie pivovarnictví a pivovar Holba* přímo v areálu pivovaru. Detailní vědomosti vtělil do publikace *Pivovar Holba Hanušovice 1874–2004*. Že byl pan doktor Melzer v pivovaru váženou osobností, jsme poznali na vlastní „kůži“, když našim studentům nebo později slovenským kolegyním zprostředkoval nekonvenční prohlídku pivovaru.

Strasti doby si Miloš Melzer kompenzoval zahraničními cestami, kterých se pravidelně účastnil už jako student a pak coby absolvent. S prof. R. Jeřábkem, organizátorem těchto studijních výjezdů, ho pojilo dlouholeté přátelství a s „Ríšou“, jak profesora familiárně označoval, měl vedle badatelské orientace společný i druh humoru, jenž někdy sklouzával do sarkastického tónu. Ve *Sborníku o našem cestování „...v šest ráno od fakulty“* (2001) najdeme jeho

jméno nejen mezi autory, ale i zmíněné v jiných textech při popisu situací, které se nesmazatelně zapsaly do podvědomí účastníků zmíněných cest. Dá se říci, že náležel mezi stabilní kádr osazenstva brněnských poznávacích cest.

Poté co opustil ředitelskou funkci – v roce 2000 se po reorganizaci státní správy stalo šumperské muzeum krajským zařízením – a odešel na „zasloužený odpočinek“ (2004), zpracoval, když už bylo více času, v rámci ediční řady „Bibliografická příloha Národopisné revue“ objemné personální bibliografie dvou klasiků našeho oboru, a to kulturního historika Čeňka Zibrta (2012), zakladatele oborového periodika *Českého lidu*, a Václava Tilleho (2016), slavisty a slovesného folkloristy. V dnešní době „internetové“ tištěná oborová bibliografie zašla na úbytě, protože vše lze najít na sítích a díky umělé inteligenci. Byly doby, kdy se bibliografie metaforicky označovala za „předsíň“ vědy, a tak dlouholetý oborový bibliograf prof. Jeřábek, sám autor řady soupisů, mluvil o tom, že je to práce na oltář vědy a že by každý badatel měl na tomto poli odborné práce zanechat svůj podíl, i když se jedná o práci nevděčnou a nedoceněnou. Miloš Melzer ji svými dvěma soupisy naplnil mírou vrchovatou.

Šumpersko je spojeno také s životem a dílem Anežky Šulové (1877–1954), sběratelky lidové slovesnosti, jejichž zápisů si vážil prof. Oldřich Sirovátka z brněnského pracoviště Ústavu pro etnografii a folkloristiku ČSAV. Udržoval s ní přátelské kontakty a její dílo využil i literárně. Na základě archivních pramenů se jejímu odkazu věnoval i Miloš Melzer a výsledkem byla monografie *Anežka Šulová. Obrazy ze života na vesnicích severozápadní Moravy ve druhé polovině 19. století* (2014). Neobyčejně zajímavé dílo o proměňujících se společenských a hospodářských poměrech severní Moravy, v kraji, kde v minulosti probíhala česko-německá etnická hranice.

Na penzi stále průběžně plnil řadu dalších úkolů v rámci oboru, jako byly jubilejní články, recenzní posudky do časopisů nebo posudky diplomových prací. Spolupracoval s *Vlastivědným věstníkem moravským*, který otiskl řadu jeho článků a kde byl „styčným důstojníkem“ mezi oborem a vlastivědným bádáním. K jeho nezanedbatelným aktivitám patřila také přednášková činnost v Ústavu evropské etnologie FF MU, kde studenty seznamoval s problematikou Etnografického muzejnictví, Národopisné výstavy československé a počátků vědeckého národopisu, Zlidovělých řemesel jako médií interetnických vlivů, Národnostních menšin v českých zemích nebo Německé menšiny v českých zemích.

Bohužel jeden z plánovaných úkolů, o kterém hovoří ve zmíněném rozhovoru, se mu už splnit nepodařilo. Šlo o monografické zpracování díla Vítězslava Houdka, právníka, politika a moravského národopisce, rodáka z Náměště na Hané. Do kompendia *Rakousko-uherská monarchie slovem a obrazem*, do svazku *Morava a Slezsko (Mähren und Schlesien, 1897)* napsal kapitolu týkající se vesnického domu a jeho stať *Hanácký grunt* najdeme i v Zibrtové *Českém*

lidu (1893). Tento úkol musí počkat na následovníky, i když základem může být Houdkovo heslo v *Lidové kultuře. Národopisné encyklopedii Čech, Moravy a Slezska* (2007), které koncipoval.

Životní a badatelské dílo PhDr. Miloše Melzera, CSc., se uzavřelo. Spolu s nedávno zesnulou Jiřinou Veselskou odešla další významná osobnost našeho oboru poslední třetiny 20. století, která je svým aktivitami spjatá ještě s počátkem našeho neklidného věku. Jak sám řekl, k srdci mu přirostla olomoucká vlastenecká sbírka, na druhé straně se v nemalé míře zasloužil o prohloubení kulturněhistorického poznání Šumperska i širší oblasti severní Moravy a Slezska, stejně jako o rozvoj moravského národopisu, po roce 1989 české etnologie.

Miroslav Válka

Ústav evropské etnologie FF MU Brno

In memoriam Jana Luffera

10. července 1978 – 30. ledna 2026

Nelehko se píše nekrolog kolegovi, který opustil náš pozemský svět příliš mlád. Folklorista, překladatel a knihovník Mgr. Jan Luffer, Ph.D., bojoval s vážnou nemocí dlouho a statečně. Současně měl odhodlání, sílu k práci a nenaříkal na osud. S okouzlenou duší a náklonností ke světu víl, hejkalů a vodníků připravoval edice, které mají trvalou platnost a nezapadnou prachem.

Rodák z Berouna byl rozkročený mezi Moravou a Čechami, mezi Brnem/Babicemi nad Svitavou a Prahou. Obhajobou diplomové práce *Katalog pověstí Berounska a Hořovicka* zakončil v roce 2003 studium etnologie na Ústavu evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně a v roce 2011 mu byl na základě disertační práce *Klasifikace folklorní prózy. Návrh katalogu českých numinózních pověstí* udělen na Karlově univerzitě titul Ph.D.

Měl rád lidi a stal se spiritus agens občasných setkávání mladých folkloristů v jedné pražské čajovně. Byl zaměstnán jako vedoucí knihovny v Orientálním ústavu AV ČR, krátkodobě působil také v Etnologickém ústavu AV ČR, byl výkonným redaktorem časopisu *Nový Orient* a spolupracoval s nakladatelstvím Argo, kde jeho zásluhou vznikla edice *Folkloristika*. S Argem spolupracoval řadu let. Prvním společným počinem byl soubor více než stovky tradičních lidových japonských pohádek a pověstí *Strašidelný chrám v horách*, který vyšel v roce 2009 v neotřelé grafické úpravě. Jan Luffer je přeložil z anglických a německých překladů japonských originálů. Vyprávění jsou doplněna komentáři o jejich